

AGUSTÍN

1. RESUM

Agustín és un projecte fotogràfic que explora la connexió entre el mar i la part més abstracte de la ment. Aquesta relació simbòlica que genero, serveix per reflexionar sobre els buits i la dissolució del jo. A partir d'un element constant com és el mar, el qual forma part del "jo" de l'Agustín, investigo la vessant més fluida, canviant i intangible de les malalties neurodegeneratives, la del Alzheimer. El mar esdevé metàfora d'un univers mental en constant transformació.

2. MARC TEÒRIC

El projecte és desenvolupa a partir del terreny de la filosofia, la meva prioritat a l'hora de portar a terme aquest treball, va ser explorar els límits del jo.

Qui soc quan no puc recordar qui era?

A partir d'aquesta pregunta que em vaig plantejar, vaig llegir fragments de Das Ich und das Es (1923), traduït al català com El jo i el allò (2023) per Claudia Maurer Sötebehr, amb l'objectiu de trobar-hi reflexions i, potser, algunes respostes relacionades amb la meua inquietud.

En aquesta obra, Freud aprofundia en les diferències entre el jo, el superjo i l'allò. Segons ell, el jo es vinculava amb la part conscient de la nostra ment, el superjo amb la preconsciousia, i l'allò amb l'inconscient. Tot i així, Freud deixava clar en diversos moments que el jo no era necessàriament sempre conscient, encara que formava part de la nostra consciència.

L'autor explicava com aquesta part del jo es formalitzava al llarg dels primers anys de vida. Tal com escrivia: *"Hi ha idees i processos mentals no conscients molt potents que tenen importants conseqüències per a la nostra vida mental, tant com les altres idees conscients"*
- Sigmund Freud 1923

El (jo) està format per: la part més primitiva e instintiva de la ment, les normes morals i el món exterior.

En aquest context, l'Alzheimer avançat, comporta diversos canvis i deterioracions significatives en l'estructura i el funcionament cerebral.

És una malaltia progressiva que afecta principalment la memòria, el pensament, el comportament i la capacitat d'executar activitats diàries.

Després de llegir l'explicació de Freud sobre les diverses capes que conformen el (jo), em va venir al cap un d'aquells moments que moltes persones amb Alzheimer experimenten i que sovint es descriu com a màgic. Quan escolten una melodia o perceben una olor familiar, de sobte sembla que recuperin la mirada i, per uns instants, tornen a connectar amb qui van ser Tot i saber que no romandran amb nosaltres de la mateixa manera, aquests breus instants ens recorden que alguna cosa d'aquella identitat encara persisteix.

En comprendre que hi ha parts del nostre jo que van més enllà dels records i dels aprenentatges que hem adquirit al llarg de la vida, vaig recordar que l'Agustín, sempre que toca la sorra o l'aigua del mar, sembla que, durant unes fraccions de segon, torna a la realitat que habitem els altres. És com si, per un instant fugaç, el seu jo i el meu jo es retrobés allà mateix, a la platja.

A partir d'aquestes sensacions i reflexions, vaig iniciar la recerca de referents que m'ajudessin a continuar aprofundint i avançant en el meu procés de treball.

De cara als referents artístics, he visitat l'obra de Roni Horn, artista i escriptora Estatinidenc rec. Concretament, la de *Still Water (The River Thames, for Example)* (1999), una sèrie fotogràfica feta amb litografia sobre el riu Tàmesi. Cada fotografia està acompanyada d'una sèrie de reflexions personals, referències literàries i dades històriques relacionades amb el riu, tot escrit amb una lletra tan petita que obliga l'espectador a mirar l'obra des de molt a prop i de manera pausada.

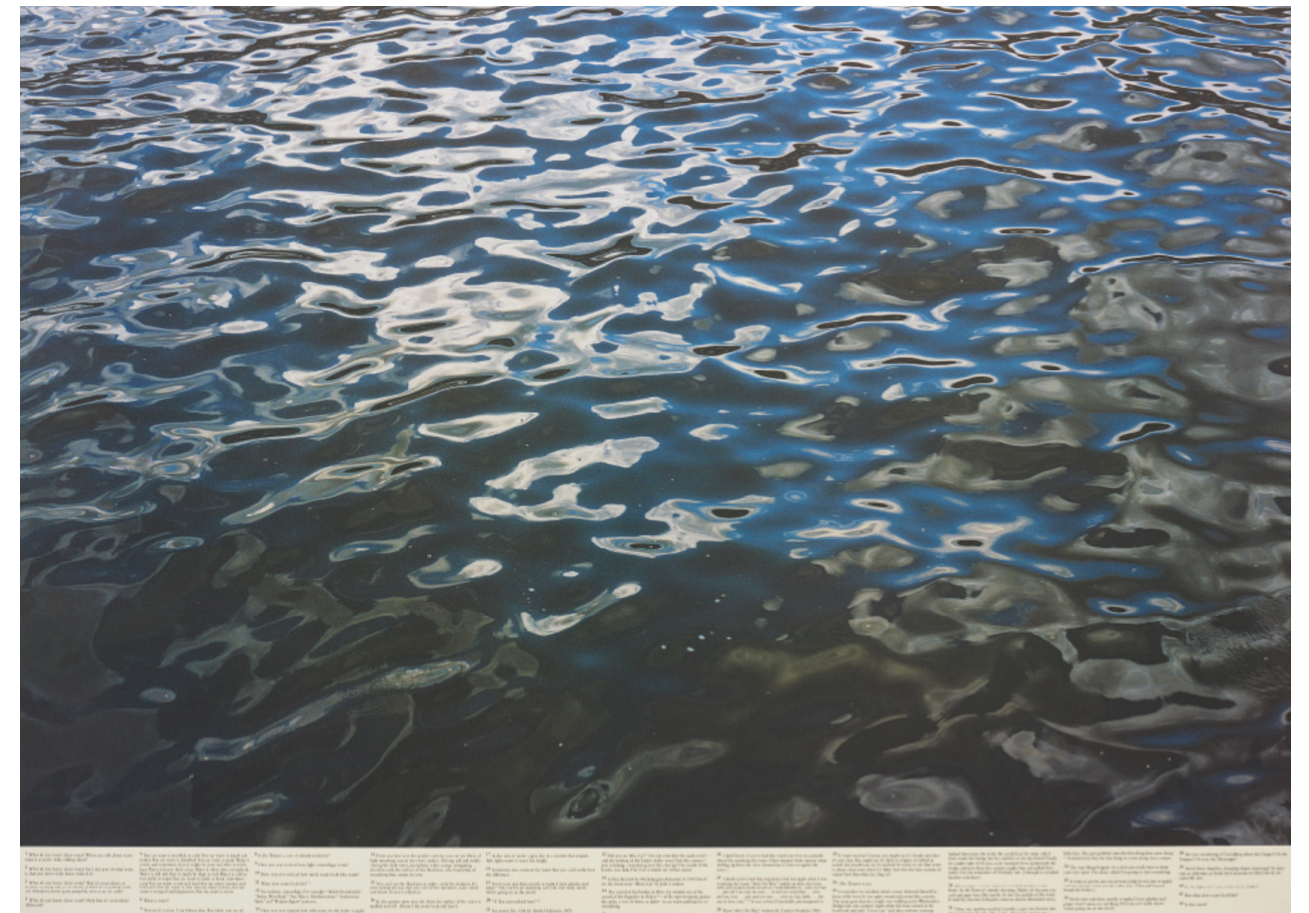

Figura 1, *Still Water (The River Thames, for Example)*. 1999.

*“No hay agua separada de otra agua. En el río Támesis, en un iceberg ártico, en tu vaso de agua, en esa gota de lluvia, en ese cristal escarchado... todas las aguas convergen.”-Ronni Horn, *Still Water (The River Thames, for Example)* (1999).*

Aquesta obra convida a una exploració atenta i pausada, un recurs que vaig comprendre com essencial i que vaig voler extreure i traduir, d'alguna manera, en la meua pròpia pràctica. Alhora, les fotografies de l'aigua realitzades des de tan a prop deixant així la lectura en la part més abstracta, em van impulsar a explorar la imatge d'aquesta manera.

Óscar Muñoz és un artista visual Colombià, reconegut pel seu treball al voltant de la memòria, la identitat, el temps i la pèrdua. La seva pràctica artística és polifacètica, ja que treballa amb diversos mitjans com el vídeo, la instal·lació i la imatge fixa. D'aquest artista no destaco una sola obra concreta, sinó més aviat la seva manera de treballar, el procés meticulós i profundament conceptual que empra, convida l'espectador a recórrer un camí per arribar al significat.

Les seves peces requereixen un temps d'observació i reflexió per ser interpretades. Aquesta manera d'entendre la fotografia per tal de tractar temes com la pèrdua i la memòria, des de la meua perspectiva, són els que poden arribar a altres capes de significat, convertint així l'obra com a tal en un nou simbolisme que convida a la reflexió.

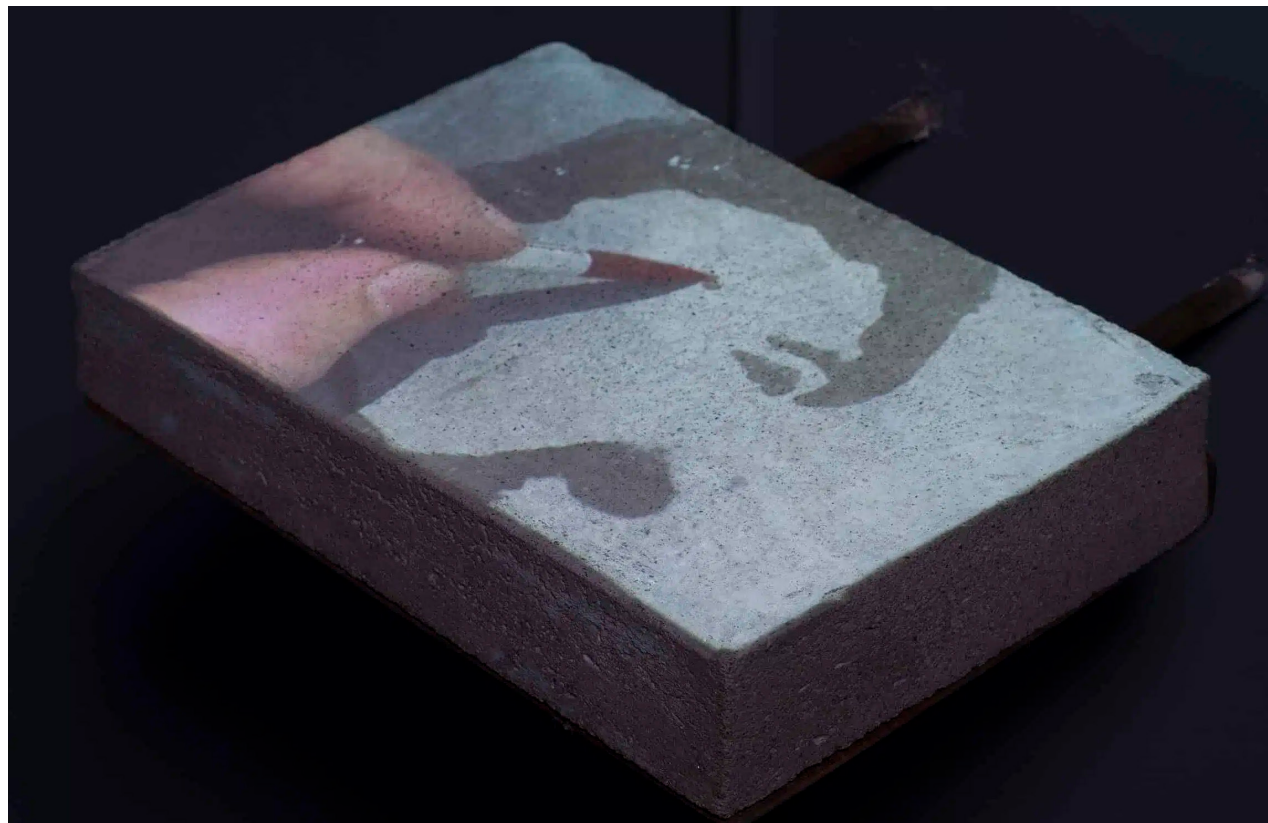

Figura 2, *Intentos I & II*, 2004

En aquest context, l'Alzheimer avançat, comporta diversos canvis i deterioracions significatives en l'estructura i el funcionament cerebral.

És una malaltia progressiva que afecta principalment la memòria, el pensament, el comportament i la capacitat d'executar activitats diàries.

Després de llegir l'explicació de Freud sobre les diverses capes que conformen el (jo), em va venir al cap un d'aquells moments que moltes persones amb Alzheimer experimenten i que sovint es descriu com a màgic. Quan escolten una melodia o perceben una olor familiar, de sobte sembla que recuperin la mirada i, per uns instants, tornen a connectar amb qui van ser Tot i saber que no romandran amb nosaltres de la mateixa manera, aquests breus instants ens recorden que alguna cosa d'aquella identitat encara persisteix.

En comprendre que hi ha parts del nostre jo que van més enllà dels records i dels aprenentatges que hem adquirit al llarg de la vida, vaig recordar que l'Agustín, sempre que toca la sorra o l'aigua del mar, sembla que, durant unes fraccions de segon, torna a la realitat que habitem els altres. És com si, per un instant fugaç, el seu jo i el meu es poguessin retrobar allà mateix, a la platja.

A partir d'aquestes sensacions i reflexions, vaig iniciar la recerca de referents que m'ajudessin a continuar aprofundint i avançant en el meu procés de treball.

De cara als referents artístics, he visitat l'obra de Roni Horn, artista i escriptora Estatunidenca. Concretament, la de Still Water (The River Thames, for Example) (1999), una sèrie fotogràfica feta amb litografia sobre el riu Tàmesi. Cada fotografia està acompanyada d'una sèrie de reflexions personals, referències literàries i dades històriques relacionades amb el riu, tot escrit amb una lletra tan petita que obliga l'espectador a mirar l'obra des de molt a prop i de manera pausada.

3. METODOLOGIA

A partir de la base teòrica, vaig començar a traçar un recorregut per les diverses possibilitats fotogràfiques que podia desenvolupar, tenint clar que el punt de partida era la memòria i la pèrdua o dissolució del jo.

La primera idea va sorgir a partir d'una reflexió entorn de la malaltia d'Alzheimer.

La fotografia manté una relació directa amb la memòria, ja que ens ajuda a recordar d'on venim i qui som, aspectes que constitueixen una part essencial del jo. Quan la malaltia entra en una fase avançada, les persones properes a qui la pateix esdevenen guardians d'aquest jo. Assumeixen el paper de memòria externa, intentant evitar que la persona oblidí qui ha estat i qui és. D'alguna manera, reconstrueixen els records fragmentats o gairebé perduts.

Des d'aquesta premissa, vaig desenvolupar la idea d'una màquina metàl·lica que destrúís imatges fotogràfiques, a manera d'analogia del procés neurodegeneratiu. Paral·lelament, vaig començar a fotografiar el mar, amb la intenció de generar les imatges que serien posteriorment destruïdes. Però, en revisar-les, em vaig adonar que les que més em cridaven l'atenció eren aquelles més abstractes. Aquestes em remetien a la part més difusa, simbòlica i intangible de la ment, vaig decidir seguir aquest fil per explorar fins on podia conduir-me.

Per aprofundir en aquest camí cap a l'abstracció, vaig optar per treballar amb la tècnica de la cianotípia. Aquesta tècnica permet reduir la imatge a dos colors: el blanc i el blau, aportant-me així encara més cap aquesta abstracció.

Al seu torn, el blau es convertia en un connector de conceptes, recordant al color del mar, element principal de la sèrie.

En veure els resultats, vaig comprendre que el projecte havia pres un nou rumb. Vaig decidir centrar-me en la representació d'aquella dimensió més estranya i enigmàtica de la malaltia, i fer-ho a través de les imatges del mar tractades d'aquesta forma, em permetia tancar conceptualment aquest cercle.

Les primeres fotografies que vaig realitzar jugava amb composicions simètriques i asimètriques per progressivament cada vegada apropar-me més cap a la fragmentació d'aquestes. A la primera pressa de contacte amb la tècnica va sortir una imatge que va resultar-me força interessant tant visualment com conceptualment.

Però, a base de tutories i posades en comú vaig adonar-me que tot i ser rica visualment potser em tancava portes, ja que em limitava a un sol llenguatge, el de la simetria. La part de què recordes al Test de Rorschach la trobava interessant perquè remetia a aquesta connexió profunda entre la imatge i la ment, però em delimitava i sobretot delimitava a l'espectador a l'enteniment de tota l'obra de manera col·lectiva.

Figura 3, *Cianotípia descartada de la sèrie "Agustín"*. 2025.

Vaig continuar treballant, però trencant amb la idea de la simetria i jugant justament amb el terme contrari, en total en vaig realitzar 29 cianotípies. D'aquestes s'han escollit un total de 10 basant-me en la coherència i la qualitat de la imatge.

A l'inici vaig decidir que treballaria amb un format gran, A3, però durant el procés vaig variar els formats amb el fi d'experimentar i vaig realitzar una petita sèrie de 5 cianotípies en format A4. A part d'aquesta variació de format, també va haver-hi d'un altre força rellevant.

La idea principal era crear un recorregut visual en què la imatge esdevingués progressivament més abstracta; per això, vaig decidir aplicar l'emulsió líquida de manera menys homogènia, amb l'objectiu d'aconseguir aquesta abstracció total. El procediment consistia a deixar caure l'emulsió de manera controlada sobre el paper i, posteriorment jugar amb l'equilibri del líquid per generar un rastre aleatori que, després, es convertiria en una imatge encara més fragmentada i distorsionada. D'aquest tiratge va sortir una que em va agradar especialment la seva forma recordava a la d'una neurona.

Una vegada vaig decidir tancar el procés de creació, va començar l'últim pas, el del muntatge. Tenia clar que volia realitzar una composició mural de forma no ordenada per tal, de continuar amb la línia conceptual del projecte. Creia que, si col·locava les imatges una al costat de l'altra, es trencaria el dinamisme que les mateixes fotografies transmeten.

Vaig acabar decantant-me per generar una mena d'onada visual per tal de continuar emfatitzant de manera subtil un dels temes centrals del treball (jo).

Aquest recurs em permetia incloure algunes de les fotografies més abstractes.

Les onades tenen diverses tonalitats, la part més baixa té el color més fosc i la part àlgida d'aquesta és pràcticament blanca, adonant-me d'això vaig poder jugar amb diverses cianotípies tot i no tenir totes les mateixes tonalitats ni el mateix tractament, en col·locar-ho vaig adonar-me que visualment funcionava.

Per afegir un punt de significat, vaig subjectar les impressions a la paret amb quatre agulles llargues, que em permetien allunyar lleugerament les impressions de la superfície, aportant així un punt de falsa estabilitat i de fluïdesa.

Per concloure la sèrie, vaig incorporar la frase que em va impulsar a iniciar aquest projecte fotogràfic.

Qui soc quan no puc recordar qui era?

Aquest pensament actua com a cloenda del cercle conceptual de l'obra. La seva inclusió proporciona un punt d'ancoratge per a l'espectador, oferint una clau interpretativa que pot esdevenir el punt de partida per a la pròpia reflexió personal. Aquesta frase es presenta sobre suport d'acetat, un material que contribueix a mantenir la lleugeresa i transparència simbòlica del conjunt.

4. CONCLUSIONS

Mitjançant la fotografia i, en particular, la tècnica de la cianotípia, he explorat la possibilitat de representar visualment el procés de desintegració de la memòria. El treball amb imatges cada vegada més abstractes m'ha ajudat a traslladar al llenguatge plàstic aquesta idea de dissolució progressiva del jo. A més, la manipulació de l'emulsió líquida, el joc amb l'asimetria i el muntatge no ordenat han estat decisions formals que han reforçat el discurs conceptual de la proposta.

Les reflexions que he extret al llarg d'aquest procés entorn a la malaltia de l'Alzheimer també les considero rellevants i significatives. De cara a l'any vinent, m'agradaria continuar explorant aquest tema, ja que encara sento que em queda molt per dir i per investigar des d'un punt de vista visual i conceptual.

Tot i que trobo que la tècnica de la cianotípia s'adapta molt bé a la representació de l'Alzheimer des de la seva vessant més abstracta i simbòlica, no descarto experimentar amb altres tècniques. Tinc la voluntat d'obrir nous camins formals que em permetin aprofundir en altres aspectes del mateix tema o, fins i tot, ampliar la mirada cap a noves perspectives.

Aquest projecte ha estat només un punt de partida, i em motiva especialment la idea de continuar-ne el recorregut.

5. REFERÈNCIES

Freud, S. (2023). *El jo i l'allò* (C. Maurer Sötebehr, Trad.). Llibres del Segle.

Kertész, I. (2005). *Jo, un altre* (E. Castelló Gassol, Trad.). Quaderns Crema.

Mon Charpentier. *Óscar Muñoz*. <https://www.mon-charpentier.com/es/artist/oscar-munoz/>

Hauser & Wirth. *Roni Horn*. <https://www.hauserwirth.com/artists/2790-roni-horn/>

Mayo Clinic. *Enfermedad de Alzheimer: síntomas y causas*. <https://www.mayoclinic.org/es/diseases-conditions/alzheimers-disease/symptoms-causes/syc-20350447>

6. ANNEXOS

QR de totes les fotografies
abans de la cianotípia